

קנין ח - בענווה, להנמיך את קול עצמנו בשביל לשמוע את קול ה'

מה נפלא הדבר שקניין זה נלמד השנה בשבוע פרשת שמייני, שכן פרשה זו עוסקת כמה פעמים בעניין הענווה. בתחילת הפרשה כתב רש"י: כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואמר יודע אני שכעס הקדוש ברוך הוא עלי **ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל**. אמר לו למשה: משה אחי, כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי?! מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל..."

לא זו בלבד שהיה אהרן סובר שבגללו לא ירדה שכינה לישראל, אלא גם היה בטוח שכולם סוברים כך כדבר פשוט, שבגללו לא ירדה השכינה...

את הצד השני אנו רואים ברש"י בהמשך הפסוק:

"לפי שכל שבעת ימי המלואים, שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו **ישראל נכלמים** ואומרים למשה משה רבינו, כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל. לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', **אהרן אחי כדאי וחשוב ממני** שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו..."

הנה כי כן, אהרן בטוח שבגללו לא יורדת השכינה, בני ישראל בטוחים שבגלל חטא העגל שלהם לא יורדת השכינה, משה רבינו סובר שבגלל פחיתות דרגתו אין השכינה יורדת. כל אחד תולה את האשמה בעצמו.

היום, בצרת הקורונה (או בשאר צרות הדור), אנו רגילים לשמוע אנשים שמחפשים למצוא '**מה זאת עשה ה' לנו' אצל האחרים**, אבל הענווה אומרת שהאדם מחפש קודם כל את נגעי עצמו.

למה הענווה היא תנאי ללימוד התורה?

ראשית, מפני שהמתגאה איננו יכול להשיג את האמת כמות שהיא, איננו יכול להשפיל עצמו ולקיים "מתלמידי יותר מכולם" "קבל את האמת ממני שאמרה". כמו כן הוא לא מסוגל לחזור בו מטעויות (שלא ימלט שהלומד יכשל בהם מפעם לפעם).

גם לעניין זה אנו מוצאים דוגמא נפלאה בפרשת שמייני, כאשר משה רבינו קצף על כך ששרפו את שעיר החטאת של ר"ח, ואהרן טען נגדו שעשו כהוגן, 'וישמע משה ויטב בעיניו' ופרש"י: הודה ולא בוש לומר לא שמעתי, [אלא אמר שמעתי ושכחתי. שפתי חכמים]. כלומר, לא זו בלבד שהוא הודה על האמת, הוא אף לא הסתפק באמירת 'אתה צודק, קיבלתי את טיעונך', אלא הוסיף ואמר 'היה עליי לדעת זאת, שכן ידעתי ושכחתי'. משה רבינו לא בוש להודות.

השיעור כללי הכי מפורסם של גאון עוזינו הגרא"מ שך זי"ע היה אותו שיעור שהופסק בשיאו. בחור קטן קומה, שלימים נודע כהגאון רבי ניסים טולדנו זצ"ל אשר עמד בקצה החדר, העלה קושיה חזקה על היסוד של הרב שך, הרב שך שמע את הקושיה, חשב קימעא, והכריז: הוא צודק, השיעור כללי מבוטל... וירד מהבמה...

סיפר הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל:

לילה אחד, נכנס הרב שך להיכל הישיבה בשעה שתיים בלילה, והרצה בפני הבחורים הלמדנים קושיא חזקה שטורדת את מנוחתו. אחד הבחורים ניסה ליישב באופן מסוים, אך לא התיישבו הדברים על ליבו של הרב שך. למחרת, באמצע "סדר ראשון", הופיע הרב שך זורח מאושר, ומספר: הבוקר השכמתי קום, התפללתי מוקדם, ונסעתי לירושלים אל רבינו הגרי"ז מבריסק לשטוח בפניו את הקושיה שלי, והגרי"ז אמר שהיישוב הוא כמו שטען בחור פלוני, הוא צדק! עכשיו אני חוזר מירושלים ומזדרז לספר לכם שהבחור צודק...

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה מספר על רבו [שהיה גם דודו ורבו של הגרא"מ שך] הגרא"ז מלצר זצ"ל שפעם אחת באמצע שיעור כללי ב'עץ חיים' הקשה אחד הבחורים [שלימים נודע כהגאון רבי אליהו ידלר זצ"ל] קושיה חזקה על היסוד שחידש הגרא"ז. בתגובה האירו פניו של רבי איסר זלמן באור יקרות, ובשמחה גדולה הכריז (באידיש): אתה צודק! צודק כמו השמש באמצע היום!! וירד מהדוכן.

אך הסיבה העיקרית שלימוד התורה זקוק לענווה, היא משום שבעל גאווה שומע רק את קולו שלו ואיננו יכול לשמוע את קול ה' הבוקע מתוך התורה. זהו פירוש המושג 'אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת'. בשביל לשמוע את קול ה' חייבים להשפיל ולבטל את ה'יש'. אדם שלומד תורה מתעסק כל היום ביישור החשיבה, ההגיון והשכל שלו עפ"י התורה, אבל אם הוא בעל גאווה הוא כל הזמן שומע את עצמו ולא מסוגל להטות אוזן לשמוע את התורה, להתיישר ממנה.

אדם שניגש ללמוד ונתקל בדבר שמפתיע אותו מבחינה הגיונית, צריך להתבונן 'היכן טעיתי?' 'מדוע אני לא צודק' 'מה יש להסיק מכאן?' 'מה אנו למדים מדבר מחודש זה?' לזה צריך ענווה.

דודי זקני הגרר"י לוינ'ל היה אומר שיש ג' דרגות בענוה ושפלות, א' מי שהוא שפל רוח בפני רבותיו הגדולים ממנו, ב' גדול מזה מי שהוא שפל רוח אף בפני תלמידיו הקטנים ממנו, אך הדרגה הג' היא הגדולה מכולם – מי שהוא שפל רוח בפני חבריו הדומים לו ושווים אליו. מדוע מי שמשפיל עצמו בפני חבריו גדול יותר ממי שמשפיל עצמו בפני הקטנים? מפני שמי שמשפיל עצמו בפני מי שגדול ממנו – אינו ממעט בזה ערך עצמו, שכן בלאו הכי הכל יודעים שרבו גדול ממנו, וכן מי שמשפיל עצמו בפני הקטנים ממנו לא מיעט בזה מכבודו, שהרי הכל יודעים שתלמידיו קטנים ממנו ואדרבה תפארת היא לו שמתנהג באופן נעלה כל כך, אכן מי שמשפיל עצמו בפני הדומים לו, 'מסתכן' הוא בזה שישברו הרואים שבאמת האחרים גדולים ונכבדים ממנו, וזוהי הענוה השלמה.

זאת הסיבה שאפשר למצוא אנשים שברחוב הם מאד עדינים ובעלי ענוה, סבלניים וסלחנים, ובבית הם מקפידים מאד על כבודם ומעמדם... כי ברחוב נוח להם להתעטף בתדמית נוחה ועדינה, זה לא 'מאיים' באמת על מעמדם, אבל בבית עלולים לחשוב 'שבאמת' אינם חייבים לכבדו בכל דקדוקי הכבוד, ואת זה אין הוא יכול לסבול... לכן עיקר עבודת הענוה בלימוד התורה הוא ביחס אל החברותא. כי החברותא שווה אליו, ובה צריך לענוה גמורה. זאת המעלה שאמרו חז"ל שביית הלל היו מקדימים את דברי בית שמאי לדבריהם. לשמוע את השני, לחשוב ולבדוק אולי הצדק עמו. כתוב בגמרא שלר"ע היו י"ב אלף זוגות תלמידים שלא נהגו כבוד זה בזה, ודקדקו מדוע לא כתוב שהיו לו כ"ד אלף תלמידים, מדוע נקטה הגמרא י"ב אלף זוגות? אלא, מבארים, באמת כל אחד מכ"ד האלפים נהג בכבוד הראוי עם כל החברים, רק בתוככי החברותא, בתוך 'הזוג' פנימה, לא נהגו כבוד זה בזה. כל זוג לא נהג בבן זוגו כבוד כראוי. שם היא עיקר עבודת הענוה.

זאת הסיבה שהתורה ציינה את מעלת הענוה של משה, לא בפרשיות בהן הוא השפיל את עצמו בפני הקטנים ממנו שאמר "ואנחנו מה כי תלינו עלינו" וכדומה, אלא בפרשת יחסו אל אהרן השקול אליו ואל מרים אחותו הגדולה, כאשר הם דיברו עליו אודות פרישותו מאשתו הוסיפה התורה "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", כי שם נמדדת הענוה האמיתית, איך אדם מתייחס אל השווים אליו. אל אחיו או אל חבריו.

במדרש שמואל הוסיף שזאת הסיבה שדוקא משה נבחר לקבל את התורה, כי רק בעל הענוה השלימה יכול לקבל את התורה. כמו שאמרו בגמרא בתענית "מה מים מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו".

הגמרא בעירובין דף י"ג אומרת:

"אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי א-להים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי א-להים חיים – מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנחנן ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

מסכת אבות מתחילה "משה קיבל תורה מסיני" – מילים אלו מעוררות פליאה, לכאורה היה צריך לומר: "משה קיבל תורה מהקב"ה", וכי מסיני קיבל את התורה?! אלא נרמז כאן שמשה קיבל תורה מחמת כך שהיה עניו ושפל ברוך כהר סיני שהקטין עצמו. מאותה הסיבה שהתורה ניתנה דווקא על הר סיני מחמת הענוה, נתנה התורה דווקא ע"י משה.

ידיד נפשי מוהר"ר משה הרטמן שליט"א שלח לי מעשה נפלא על סבלנותם וענוותנותם של גדולי ישראל:

מעשה בבחור בארה"ב שעבר ישיבה, ובשעתו"מ התארס בהיותו בישיבה השניה. ועם השמחה באה ההתלבטות, את מי לכבד בסידור קידושין, הראש ישיבה הראשון בה למד במשך רוב שנותיו, או מי שנמצא בו כעת. חזקה דמעיקרא, או חזקה דהשתא. הוא יותר נטה לכבד את הר"י שנמצא בישיבתו כעת. אמנם חבריו מהישיבה הקודמת אמרו לו שאם אינו מכבד את הר"י שלהם, אינם באים לחתונה. בצר לו פנה להגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ותינה את ספיקו, ענה לו הגאון ז"ל, לכה איעצך מה תעשה, אני אסדר קידושין, והכל על מקומו יבא בשלום. אולם, איני חש בטוב, אנא פנה להגאון רבי יעקב קמנצקי ותציע לפניו ספיקך, ותספר לו אשר הצעתי לך, ומכיון שאיני חש בטוב, אשמח אם הוא יטול על עצמו המצוה הזו, אם לא, אעשה זאת בעצמי. פנה הבחור להגר"י, והגאון ז"ל נענה בחפץ לב. אמנם, בקשו משפחת החתן, אנו מאד שומרים על הזמן ומקפידים על תחילת החתונה בזמנו בדיוק...! וע"כ מבקשים מראש הישיבה להגיע לחתונה בזמן המיועד, בדיוק! רבי יעקב שמע, והסכים גם לזאת... ביום המיוחל, בא הגאון רבי יעקב לאולם החתונה. ופגש ב... דלתות נעולות! הוא לא סב על עקביו, ולא רטן, אלא ישב שם, ופתח ספר, וחיכה למשפחת החתן שיואילו בטובם להגיע...

..גדולי ישראל!!